

Utsjoen kunta
PL 41
99981 Utsjoki

LAUSUNTO

12.2.2021

Dnro 67/2021

Asia: Paliskuntain yhdistyksen lausunto

Viite: Lausuntopyyntönnö 8.1.2021

AITTISUVANNON ASEMAKAAVAEHDOTUS

Utsjoen kunta valmistelee Utsjoen kirkonkylän läheisyyteen Aittisuvannon asemakaavan muutosta ja Aittisuvannon ranta-asemakaavaan kuuluvan alueen kumoamista. Suunnitteilla olevassa Aittisuvannon asemakaavassa osoitetaan uusia matkailupalveluiden alueita olemassa olevan matkailupalveluiden alueen yhteyteen. Kaavaselostuksen mukaan: ”Matkailun volyymin kasvaessa Aittisuvantoon tarvitaan jatkossa uutta aluetta rakentamiseen riittävällä rakennusoikeudella. Tämän asemakaavoituksen tavoitteena on kaavoittaa alueella tällä hetkellä edelleen ranta-asemakaavana oleva alue matkailuyrityksen kehittämisen vaatimalla tavalla matkailupalvelujen alueeksi.” Alueelle suunnitellaan palvelukeskusta hotellirakennuksineen sekä noin 500 majoitushuonetta tai -huoneistoa, joten majoitustilaa tulee olemaan yli tuhannelle matkailijalle. Lisäksi kaavassa on osoitettu muun muassa retkeily- ja ulkoilualueita sekä lähivirkistysalueita ja kiinteitä muinaisjäännöksiä. Rakentamista ja siitä vapaiden alueiden muuttamista ohjataan kaavamääräyksillä, kuten pohjaveden pilaamisen kieltämisellä ja eroosion estämisellä.

Kaava-alue sijoittuu Paistunturin paliskunnan alueelle. Paistunturin paliskunnan suurin sallittu eloporomäärä on 6 300 ja poronmistajia oli 92 poronhoitovuonna 2019–2020. Poronhoito on merkittävä elinkeino Utsjoen kunnassa. Se työllistää paitsi suoraan alkutuotannon, mutta myös alueella erityisen vahvan pienjalostustoiminnan kautta. Poronhoito on myös merkittävä sidostoimiala matkailulle ja tuottaa ainutlaatuista materiaalia perinteisiin ja nykyaikaisiin käsitöihin, poronlihaa matkailijoille tarjotavaksi sekä ohjelmalveluita. Poronhoito ylläpitää alueen elinvoimaista, vahvaa saamelaiskulttuuria ja saamen kieltä. Alueen poronhoito perustuu porojen vapaaseen laiduntamiseen ja luonnonlaitumien ympärivuotiseen hyödyntämiseen.

Poronhoidon huomioon ottaminen kaavoituksessa

Poronhoito on merkittävä ja pitkän historian omaava maankäyttömuoto koko poronhoitoalueella. Poronhoito-oikeus ja siihen kiinteästi kuuluva vapaa laidunnusoikeus on ikiaikainen nautintaoikeus, joka on suoraan poronhoitolailla turvattu erityinen oikeus (PHL 848/1990, 3 §). Vapaa laidunnusoikeus on poronhoidon olemassaolon ja kannattavuuden edellytys. Se tarkoittaa, että porot saavat vapaasti laiduntaa niin yksityis- kuin valtionmaillakin ilman että poronmistaja omistaa ko. maata. Poronhoito-laissa luetellaan rajoitukset vapaaseen laiduntamiseen. Saamelaisen kotiseutualueella porojen laiduntamista koskevat rajoitukset koskevat ainoastaan viljelyksiä ja metsänuudistusalan taimikoita (PHL 31 §). Paistunturin paliskunta sijaitsee erityisesti poronhoitoa varten tarkoitettua alueella. Alueella olevaa valtion maata ei saa käyttää sillä tavoin, että siitä aiheutuu huomattavaa haittaa poronhoidolle. Valtion maan luovuttaminen tai vuokraaminen saa tapahtua vain sillä ehdolla, että maanomistajalla tai vuokramiehellä ei ole oikeutta saada korvausta porojen aiheuttamasta vahingosta (PHL 2 §). Poronhoito-

laissa säädetään myös että ”suunnitellessaan valtion maita koskevia, poronhoidon harjoittamiseen olennaisesti vaikuttavia toimenpiteitä, valtion viranomaisen on neuvoteltava asianomaisen paliskunnan edustajan kanssa” (53 §).

Poronhoitolain ja muun lainsäädännön lisäksi poroelinkeinoa turvataan myös valtioneuvoston päätöksellä valtakunnallisista alueidenkäyttötavoitteista (VAT). VAT:ssa edellytetään, että alueiden käytön suunnittelussa huolehditaan saamelaiskulttuurin ja -elinkeinojen kannalta merkittävien alueiden säilymisestä. Pohjois-Lapin maakuntakaavassa määrätään koko kaava-alueita koskevista yleismääräyksistä: ”Poronhoidon ja muiden luontaiselinkeinojen alueidenkäytölliset toiminta- ja kehittämisedellytykset on turvattava. Metsätaloutta, turvetuotantoa, matkailutoimintoja ja loma-asutusta suunniteltaessa on otettava huomioon porotalouden tärkeät alueet. Suunniteltaessa valtion maita koskevia, poronhoidon harjoittamiseen olennaisesti vaikuttavia toimenpiteitä on neuvoteltava asianomaisen paliskunnan kanssa.” Viimeinen lause laajentaa valtion viranomaisen neuvotteluvelvollisuuden myös muille, esimerkiksi kuntien kaavoittajille valtion maiden kyseessä ollessa. Myös yksityismaille sijoittuvissa kaavoissa on poronhoitoalueella neuvoteltu, mikäli yhteensovittamisen tarvetta on ollut. Aittisuvannon asemakaava sijoittuu yksityismaille. Paliskunnan kanssa ei ole neuvoteltu kaavasta.

Vaikutukset poronhoitoon ja huomiot kaavasta

Alueen poronhoitoa ei juurikaan kuvata kaavassa. Kaavassa mainitaan, että alue on valtakunnanrajaa vasten rakennetun poroaidan Norjan puolella, eikä ole sen vuoksi poronhoidon käytössä. Tämä ei pidä paikkansa. Vaikka kaava-alue onkin poroesteaidan Tenojoen puolella, on se silti Suomen poronhoitoalueella ja aluetta voidaan käyttää poronhoitoon. Mikään ei estä paliskuntaa toimimasta aidan joen puolella halutessaan, sillä raja kulkee Tenojoessa. Poroilla on alueella laidunnusoikeus maan omistuksesta riippumatta. Kaavan lähialueella laiduntaa poroja talvella.

Yhdistys huomauttaa, että termi ”raja-aita”, jota joissakin paikoin kaavaselostusta käytetään, ei tule kyseeseen tämän aidan yhteydessä, sillä aita ei ole rajaviranomaisten tekemä, ylläpitämä tai valvoma. Kyseessä on Paliskuntain yhdistyksen ylläpitämä poroestea, jonka tarkoitus on tukea porojen paimennusta alueella. Rajaviranomaiset ovat katsoneet, että koska poroestea ei estä ihmisiä kulkemasta eikä se ole heidän ylläpitämänsä, termiä ”raja-aita” ei tule käyttää. Aita ei myöskään ole Norjan kanssa solmitulla valtiosopimuksella rakennettavaksi määrätty aita, vaan sopimuksessa mainittu muu mahdollinen aita, joka tukee porojen paimennusta rajan läheisyydessä.

Asemakaavan vaikutuksia poronhoidolle on arvioitu lyhyesti sen kautta, että kaava sijoittuu valtakuntien välisen poroesteaidan Norjan puolelle. Tämä ei kuitenkaan ole oikea lähtökohta, sillä alueen käyttäminen poronhoitoon on mahdollista ja sen lähialueella laiduntaa poroja. Asemakaavassa osoitetaan alueita laajeneville matkailupalveluille. Kaavan vaikutukset poronhoidolle ovat siten pääosin matkailun aiheuttamia suoria ja epäsuoria haitallisia vaikutuksia. Laidunalueet vähenevät suoraan (mm. rakennukset, tiet, reitit) ja pirstoutuvat pienempiin osiin, jolloin niiden käytettävyyttä muuttuu. Matkailutoiminta aiheuttaa poronhoidolle häiriötä, esimerkiksi jos reittejä laajennetaan tunturissa tai retkeilijämäärät lisääntyvät. Häiriön lisääntyessä porojen laidunnus siirtyy rauhallisemmille alueille. Näin uusi rakentaminen ja ihmistoiminta heikentävät porolaitumien kuntoa ja poroelinkeinojen kannattavuutta lisäämällä poronhoitotyötä ja vähentämällä siitä saatavaa tuloa.

Selostukseen tulisi lisätä informaation vuoksi vähintäänkin alueen paliskunnan nimi ja porojen vapaa laidunnusoikeus alueella (PHL 3§).

Ehdotamme seuraavan yleismääräyksen lisäämistä kaavaan:

Rakennettaessa poronhoitoalueella on huomioitava poronhoitolain takaama porojen vapaa laidunnus-oikeus. Erityisesti poronhoitoa varten tarkoitettulla alueella olevaa maata ei saa käyttää sillä tavoin, että siitä aiheutuu huomattavaa haittaa poronhoidolle (PHL 2 § ja 3 §). Alueen suunnittelussa ja toteutuksessa tulee turvata poronhoidon harjoittamisen edellytykset.

Tällöin se ottaa paremmin huomioon alueen voimassa olevan ja vireillä olevan maakuntakaavan määräyksen ja ohjaa tarkempaa suunnittelua poronhoidon turvaamiseen.

Lopuksi

Asemakaavalla on vaikutuksia poronhoidolle sekä kaava-alueella että sen ulkopuolella. Vaikutuksia ei ole arvioitu MRL 9 §:n mukaisesti eikä poronhoidon nykytilannetta alueella kuvata oikein. Myös kaavamääräyksiä on syytä tarkistaa.

Alueen paliskunnan ja paliskunnan osakkaiden esittämät lausunnot ja kannanotot tulee ottaa huomioon painoarvoltaan merkittävänä kaavan jatkovalmistelussa.

Paliskuntain yhdistys pyytää saada vastineen lausuntoonsa osoitteeseen kirjaamo@paliskunnat.fi

PALISKUNTAIN YHDISTYS

Anne Ollila
toiminnanjohtaja

ma/ao